

ПИСМО ЗА СВЕ И ЊЕГОВА ПРАКТИЧНА ВРЕДНОСТ

САВРШЕНА КОМУНИКАЦИЈА ИЛИ УТОПИЈА?

Тамара С. Пешић

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Звечанима,
Факултет уметности Косовска Митровица – Звечани,

Апстракт: Предмет истраживања овог рада су писма која су кроз историју била, или је требало да буду разумљива за све народе света. Идеја о писмографији је настала негде у 15. веку, али истраживачи тог доба нису имали довољно услова у проналажењу универзалног писма. Циљ рада је да истражи универзална писма која су се јављала кроз историју, појаве које су утицале на њих и њихову практичну вредност у савременом свету. У дијахроничком ириситиву раду су коришћене методе дескриптивне анализе и компарације. Овај својерсни феномен покушаћемо објаснити кроз призму историјских података о настанку и развоју писма, до савременог начина комуницирања у коме интернет јасно диктира нове трендове у друштву.

Кључне речи: писмо, писмографија, икниграм, комуникација, емоци, емоџикон

ПИСМО ЈЕ НОСИЛАЦ КУЛТУРЕ

Историја људског рода бележи најмање пола милиона година почев од момента када се човек усправио на ноге и употребио своје прво оруђе за рад – руке. У савременој науци преовладава мишљење да историју људског рода можемо поделити на два дела: на праисторију – период када људи нису знали за писмо, и на историју – која започиње проналаском писма. Други део многи научници називају и цивилизацијом писма. Писмо је у нераскидивој вези са развојем цивилизације. С. Филеки у својој књизи *26+30 Писмо* (2010: 13) наводи како се ни у једном делу света цивилизација није развила до неке знатније висине нити се могла усталити ако јој није помогла вештина писања и да је без писма тешко замислити културни и историјски напредак човечанства.

Тема о писму може се започети и питањем шта је заправо писмо. Према Миљку Ковачевићу (1981: 27) писмо је систем договорених графичких знакова којима се служимо да бисмо зауставили и фиксирани артикулисани говор који тече. То је графичка представа говорног језика и људске мисли.¹ »Док говор служи за директно споразумевање, писмом се преносе поруке кроз простор и време«, истиче М. Ковачевић (1981: 27). С тим у вези морамо споменути и Кулунџићево (1959: 21) поређење који каже да је језик заправо комуникацијски саобраћај између људи који живе заједно, али да писмо повезује људе и који су одвојени простором и временом. Данас смо

¹ Иако су кроз историју многи научници истражујући писмо давали своје дефиниције писма, ова дефиниција писма је довољна за ову тему рада.

сведоци да је писмо повезало читаве епохе и зближило нас са генерацијама иза нас.

Упоредо са говорним језиком, развијало се и писмо код свих народа. Људи су пре говора какав данас знамо, користили језик гестикулације, мимику. Такав начин споразумевања је потпуно одговарао умном развоју тадашњег човека. Они нису знали за основне животне појмове или чак апстрактне. Њихова међусобна комуникација је морала бити веома тачна, јасна и конкретна, јер су се са таквим животним ситуацијама и суочавали. Како З. Кулунџић (1949: 43–44) описује, јафетски човек је мислио материјалистички сликовно, у највулгарнијем могућем слислу. У њиховом језику примера ради, није постојала реч за животињу јелен, већ само изрази за означавање разних врста јелена. Може се рећи да су језик имали и најпримитивнији народи, а да је писмо одраз напредне културе. По речима палеографа и историчара Виктора Гартаусена (Victor Gardthausen 1845–1925): »Као што се човек од животиње разликује по томе, што говори, културни се човек разликује од барбарина по томе, што пише. Језик је само предувјет, а писмо је носилац културе«. (Kulundžić 1959: 20).

ПИКТОГРАМИ КАО ПРВА ГРАФИЧКА АКТИВНОСТ ЧОВЕКА

Људски ум је увек тежио напредку, те је човек врло брзо увидео да мнемотехничка² средства не задовољавају његове свакодневне потребе. Тај начин писања се заправо и не може назвати писмом, али га свакако морамо сврстати у почетке и развоје писма. Мнемотехничка средства с једне стране захтевала су увек обострани договор условно речено (као што су и данас позната нам писма увек систем унапред договорених знакова), али помоћу њих се није могла пренети комплекснија порука. Из тог разлога је било много практичније решење користити знакове за које није било потребно објашњење или учење, како би заједнице могле да просперирају у социјалном и друштвеном смислу. Урођени посматрачки дар и нагон за имитирањем, родили су уметника – цртача (Филеки 2010: 19). Први овакви цртежи потичу из времена од пре 40.000 година, и овиме почиње период сликовних

² Мнемотехничко – је реч грчког порекла и значи мнеча-сећање, памћење, подсећање; техника-вештина, спретност. У мнемотехничка средства убрајамо разне предмете који су били коришћени за комуникацију. Дати предмети су слали поруку међусобним слагањем и остављањем на појединим локацијама, или су одређени народи имали своје предмете које су изрезивали и осликавали, бележећи њима битне информације (Ковачевић 1981: 27–28).

писама – пиктограма³. Цртеж је означавао смисао, догађај или радњу. Сами цртежи су били детаљни, са високим степеном уметничке стилизације. Пиктограм је знак за који није било битно којим језиком говорите пошто је његов изглед био опште познат и реалистичан. С. Филеки (2010: 20–21) истиче квалитет пиктографског писма у његовој универзалности, и то што заправо, могу да га читају људи који говоре различитим језицима. Знаци пиктографског писма појединачно се читају тачно онако како се изговара име нацртаног предмета – имају буквални превод, али могу и да опишу радњу зависно од намере коју показује цртеж. Иако по М. Ковачевићу (1981: 34) пиктографско записивање можемо сматрати најнижим стадијумом писања, то је сигурно револуционаран корак у начину споразумевања у односу на мнемотехничка средства, јер је човек ипак почео да пише. Он даље објашњава како су пиктограми могли да имају вишеструко значење, и да је за њихово правилно читање требало знати схему. Због тога је овакав начин *писања* имао ограничен карактер и мале могућности изражавања (исто: 34).

Напредак у овом смислу је био стилизација и поједностављивање пиктограма. На тај начин настају идеограми⁴, који означавају појам или реч, а сведени су у том смислу што се човек кроз праксу научио да са много мање труда може добити исти резултат. Тако да за појам човека више није морао да црта целу фигуру, већ је била довољна само глава. Промена је настала онда када човек није могао да искаже комплексније ствари уз помоћ пиктограма и када су биле потребне речи за апстрактне појмове, емоције или комплексније поруке. Приказати буквални појам кроз цртеж је идеја која је остала жива све до данас. Иако се у свакодневном животу споразумевамо језиком и савременим писмом, у свету око нас су пиктограми неизоставни део живота. Они се јављају у науци, саобраћајним знацима, путоказима итд.

УНИВЕРЗАЛНА КОМУНИКАЦИЈА

Како је напредовала индустрија а са њом и техника и целокупна цивилизација, тако се и саобраћај усавршавао између различитих делова земљине кугле. Првенствено је то било ради размене материјалних добара, а касније и због научних, уметничких или туристичких разлога. Пред људе се тада поставио проблем проналажења једног заједничког језика, како би боља комуникација била омогућена између припадника различитих народности. Звонимир Кулунџић у својој књизи *Људски говор и језици* цитира бугарског филолога др Шишманова, преносећи његова главна питања о међународним језицима, а то су: »Одговарају ли они циљу, који им је постављен или не? Шта се тражи од њих« (Kulundžić 1949: 91–92)? Одговор би био наравно да буду лако, погодно и економично средство за комуникацију међу људима. Како бисмо добили најбољи резултат овог истраживања, морали бисмо и знати коме су ти језици заиста потребни и намењени. То је могла бити друштвена елита, или остали људи средњих и нижих социјалних класа (исто: 91–92). Шишманов закључује да је логично то требало да буде народ који није имао прилику за високо школовање, те зато није ни чудо што је међу владајућом елитом постојао подсмех при спомену ове идеје. Они сами, знајући неколико страних живих језика

3 Пиктограм – запис извршен сликовним писмом; пиктографија – потиче од латинске речи *pictura* = слика + грчка реч *graphein* = писати (Mesaroš 1971: 215).

4 Идеограм – поједностављени цртеж који представља одређени појам; идеографија – од грчке речи *idea* = мисао + грчка реч *graphein* = писати (Mesaroš 1971: 93).

тврдили су да универзални језик већ постоји. Било је потребно само прогласити један од већ постојећих језика интернационалним (исто: 91–92). Према савременој науци, З. Кулунџић (1947, 83–84) објашњава да појам интернационалог језика подразумева: 1 – одабир једног високо развијеног језика, који би био прихваћен од стране народа. Они би прво користили језик у комуникацији са другим народима, а касније би прихватили језик и за свој национални; 2 – наменско стварање једног језика користећи елементе других, који би имао за циљ прихватање од стране народа.

Ова идеја није могла бити одвојена од писма, па смо тако имали и доста научника који су, инспирисани пиктограмима и разним симболима, желели да осмисле универзално писмо. Не смемо заборавити да широка могућност данашње брзе и модерне комуникације тада није постојала, па није сасвим за чуђење да је та идеја заживела и наилазила на присталице, иако бисмо могли и да је назовемо утопијском. То није требало да буде систем који би био универзални језик за све нације већ универзално писмо уз помоћ којег бисмо врло лако могли да се споразумемо било где на свету, изговарајући свој матерњи језик. Идеални пример за његово објашњење су арапски⁵ бројеви. Користе се у скоро целом свету, веома су јасни и недвосмислени, и њихово значење би било добро протумачено од стране било ког човека, без обзира на његово образовање или матерњи језик.

Појам писма *разумљивој за све*, или *јисма за све* називамо – пасиграфија. Почев од 15. века па све до модерног доба, многи запажени умови су се бавили овом идејом. Свако од научника који је изучавао ову област имао је своју замисао о томе како би систем требало да изгледа. Углавном је било утемељено на коришћењу симбола који су до тада били познати. То су могли бити математички, метеоролошки, хемијски или музички симболи, како корисници писма не би морали да уче нове знакове.

Истакнути немачки филозоф и математичар, Готфрид Вилхелм Лајбниц⁶ бавио се овом тематиком. У свом делу на латинском *Dissertatio de arte combinatoria*, објавио је своју »Пасиграфију или умијеће учинити се разумљивим помоћу заједнички писаних знакова свим народима Земље, па ма каквим различитим језицима они говорили, само ако познају ове заједничке знакове«. У тој књизи он предлаже појмовно писмо *characteristica universalis*. Идеја је била таква да би такво писмо требало да буде састављено из симбола, независних у погледу језика, и које би пратећи одређене законе логике било прикладно за изражавање сваке мисли.

Користећи знакове који су људима већ познати, могло би значити успех на самом почетку, тако да су се многи истраживачи окретали бројевима. Први такав систем је презентовао немачки научник, Јохан Јоаким Бекер⁷. У својој књизи, издатој 1661. године, Бекер наводи 9.432 латинских речи

5 Арапски бројеви се заправо грешком називају арапски. Њихов извор је у Индији, а арапи су били само они који су их пренели у Европу. Систем арапских бројева је установљен у 3. веку пре нове ере, и у овом систему помоћу девет цифара и нуле можемо најједноставније написати било који број (Kulundžić 1957: 720–724).

6 *Gottfried Wilhelm Leibniz* (1646–1716) је био један од највећих умова 17-ог и 18-ог века. Познат и као задњи *универзални ђеније*, имао је значајан утицај у пољима метафизике, епистемологије, логике, филозофије религије, као и математике, физике, геологије и историје. <https://www.britannica.com/biography/Gottfried-Wilhelm-Leibniz> 27.12.2017.

7 *Johann Joachim Becher* (1635–1682) је био истакнути немачки лекар, физичар, алхемичар и економиста. Познат по својој теорији флогистона о сагоревању и напредним идејама о аустријском камерализму <https://www.britannica.com/biography/Johann-Joachim-Becher>. 27.12.2017.

поређаних по абecedном реду. Поред јасног абecedног распореда тих речи, у другом делу књиге се бави навођењем 172 граматичке промене. Систем је садржао граматичка правила, упутства за трансформацију бројева у графичке знакове, као и методску поделу појмова у осам класа.

Свој печат овој теми дао је и Георг Фридрих Гротенфенд⁸, у научном свету познат по свом великом доприносу у дешифровању клинастог писма⁹. Он је свој предлог изнео веома рано, већ у својој 24-ој години. Своје закључке и решења објавио је у својој књизи *Commentatio de Pasigraphia*, а његов предлог система се базирао такође на коришћењу бројева.

Ако се крене од претпоставке да су арапски бројеви добро пасиграфско полазиште, не можемо да заобиђемо ни музичке ноте као веома добар илустративни пример једног универзалног споразумевања. Инспирацију у нотама је пронашао Маријан Шуњић¹⁰, који је године 1853. издао у Бечу расправу са насловом *De ratione depigendi rite quaslibet voces articulatas seu de vera orthographia cum necessariis elementis alphabeti unevernalis*¹¹. Према Шуњићу, сви језици света би могли да се сведу на око 80 тонова за које је требало пронаћи одговарајуће знакове. Они би у различитим језицима представљали исте гласове и означавали се одговарајућим музичким ознакама. С друге стране, читали би се према потребама разних језика, али значење би било исто. Но ипак, Шуњић је превидео једну чињеницу, сматра З. Кулунџић (1957: 701–708) а то је да уши просечних људи нису толико осетљиве и музички образоване да би се уопште и могло говорити препознавању толико великог броја тонова. Поред тога, гласовне структуре појединих речи разних језика, а истог значења умногоме се разликују, те је било немогуће доћи до система на овај начин.¹²

Шест година касније, Мозес Паић издаје своју брошуру у Земуну на немачком језику са насловом *Pasigraphie mittels arabischer Zahlzeichen*¹³. Паић је тврдио како је он поставио

8 Georg Friedrich Grotefend (1775–1853) пореклом из Хан. Миндена, током свог живота био је најпознатији као филолог латинског и италијанског језика. Био је оснивач друштва за проучавање немачког језика, а у својим књигама се бавио изучавањем немачког језика и латинске граматике. У тренутку када је био директор гимназије у Хановеру, достиже своје највеће успехе у истраживању натписа у клинастом писму. <https://www.britannica.com/biography/Georg-Friedrich-Grotefend>. 27.12.2017.

9 Иако Гротенфенд није дешифровао комплетно клинасто писмо, он је дошао до закључака која су била темељ за сва остала истраживања. Показао је да заправо постоје три врсте клинастог писма, затим да је само писмо алфабетско а не слововно, и да се састоји из 40 знакова. Захваљујући именима персијских владара, Гротенфенд је могао да дешифрује око 13 слова (Kulundžić 1957: 163–183).

10 Маријан Шуњић (1798–1860) пореклом из Травника био је босански франевац, који је у датој хијерархији прешао све нивое и постао бискуп. Говорио је неколико језика, поред матерњег, грчки, латински, хебрејски, турски и персијски. Иако не постоје писани подаци, за њега се каже да је био први човек који је употребио термин српско-хрватски језик (Kulundžić 1957: 703).

11 О разним сликовним гласовима начињеним како му грађо или о љавој ортографији са нужним елементима универзалне абецедне. Превод наслова издања преузет из књиге Звонимира Кулунџића, *Књића о књизи* (Kulundžić 1957: 703).

12 Све позитивне и негативне стране Шуњићевог предлога, Људевит Гај је веома добро запазио и изложио у часопису *Даница* 1853. године, у броју 41. и 43. са коментаром: »Ми смо дјело марљиво пручили и налазимо у њему уорбе izvanrednu dubljinu mislih i množinu do sada neotkrivenih tajnah na najvećem živom čudu, koje je Bog dao t. j. ustroju jezika. [...] Ми смо слушали од људи, којим се без двојбе принадлежи судити о оваквих ствари, што они мисле о овој књизи. Neizmjerni trud i pronicavost spisateljava u neokojih stvarih, našla je kod njih dostojno priznanje, jedino što ne nalaze, to je strogi sustav.« (Kulundžić 1957: 704)

13 *Пасиграфија на основи арапских бројева*, превод наслова издања преузет из књиге Звонимира Кулунџића, *Књића о књизи* (Kulundžić 1957: 704).

идеју пасиграфије засноване на арапским цифрама, сасвим прелазећи преко чињенице да је двеста година раније такав систем разрадио Ј. Ј. Бекер. А можда је и сам био уверен у то (Kulundžić 1957: 701–708). Паић је позивао на деловање свих мислећих људи тог времена, и у Уводу своје брошуре написао:

»Уверен у то да су стварно велика дјела могућа само ондје, гдје је новина мисли плод смјелога духа, позивам све мислиоце свих нација, који су склони доказима и који су пријатељи хуманитета, на живо дјеловање на пољу, које сам ја назначио, да би се на њему што прије постигао вриједни циљ: једно универзално писмо, које ће разумјети сви народи. А да та идеја не би остала без плода, да се не би бестрага изгубила у вртлогу дневнога живота, да би ухватила дубљега коријена и проширила се, да би сватко могао овладати истином и с успешним резултатима радити на њеном остварењу, предлагем оснивање друштва у сврху ширења универзалног писма свугдје, гдје постоји добронамјерни капацитети, које је могуће потаћи, да то писмо искористе као средство, да се што прије и на најсигурнији начин изгради пут ка свестраном разумијевању« (Kulundžić 1957: 704).

У Паићевом предлогу, речи и појмове је требало нумерисати, тј. да се свакој речи додели број који би био исти за све народе и језике. Гледано кроз призму савремених достигнућа, то је требало да буде својеврсна уникод¹⁴ табела. У свом делу *Књића о књизи*, З. Кулунџић (1957: 705) наводи пример из Паићевог издања за појам *сунце*, који би био под редним бројем 2.911, и човек било које националности би знао шта тај број означава и изговарао би реч *сунце* на свом језику. Како би порука била смисленија и комплекснија, било је потребно увести и граматичка правила, тј. граматичке промене, падеже, глаголске облике итд. Они би били додаток бројевима, а у зависности од граматичког правила, то би могао да буде додатни број, црта или нула. На пример, уколико се ради о номинативу онда му се додаје црта —, ако се ради о генитиву – 2, док ако је та иста реч у истом падежу али у множини, ознака би била – 02. Паићев позив није наишао на превелики одјек, а његово писмо је врло брзо било заборављено.

Међу свим пасиграфским покушајима који су из различитих разлога доживели неуспех, можемо налазити разлику у томе који предлог је оставио већи утисак у јавности или признање учених савременика. Холандски новинар Карел Ј. А. Џенсон (Carel J.A. Janson), имао је нешто више успеха у томе од његових претходника. Џенсон је своју замисао пасиграфије представио у облику геометријских сличица, које је назвао *Пикџо*. Целокупну идеју је представио и на *Међународној изложби модерних изума у Амстергаму* 1956. године, и наишао на доста успешне и позитивне критике. Комплет писма се састојао из 300 основних знакова и 12 симбола, који могу направити 10.000 речи.

Иако се идеја о пасиграфија базирала углавном на коришћењу цифара, у новијој историји имамо покушај који је чак доживео и највише одобравања у јавности. У питању је предлог Ернеста Боеле (Ernest Boelle) и Карла Алионија (Carlo Allioni) који су презентовали свој систем 1956. године. Вероватно вођени грешкама својих претходника који су били у

14 Уникод табела је индустријски стандард за доследно енковање, приказ и руковање текстом из већине светских писма [https://msdn.microsoft.com/en-us/library/windows/desktop/dd374081\(v=vs.85\).aspx](https://msdn.microsoft.com/en-us/library/windows/desktop/dd374081(v=vs.85).aspx) 27.12.2017.

истом проблему, овај двојац је одлучио да одабере само 999 речи које ће нумерички представити. Систем су назвали *Kodeks 999*, и доживели су велики публицитет у штампи¹⁵. З. Кулунџић (1957: 708) пак, подсећа, како је ово заправо ништа друго но дорада већ познате Паићеве идеје о универзалном писму.

ЕМОЦИ КАО ВИЗУЕЛНИ ЈЕЗИК

Емотикони – типографска комуникација

Иако смо данас сведоци да ниједан сасвим оригинални предлог није доживео веће светске размере, тежња за универзалним језиком и писмом није никада сасвим нестала. Она се више није огледала у прављењу новог писма разумљивог за све народе, већ више у додацима писму који би могли да допуњују основну поруку. Ти додаци су могли да буду емоција коју носи основна порука, или додатни симбол за шалу како би се осигурало да порука неће бити погрешно схваћена.

На прве¹⁶ такве покушаје наилазимо 1912. године, када је Емброуз Бирс¹⁷ предложио одређена побољшања у пунктацији. Бирсов предлог је био увођење знака *ca* називом *cachinnation*, који би у преводу значио *гласно смејање*, а користио би се после сваке смешне или ироничне реченице.

1936. године наилазимо на предлог Алена Грега (Alan Gregg) објављеном у чланку Харвард Лампун-а¹⁸, да се за одређене емоције користе симболи. Ален предлаже - за осмех, -- за већи осмех, # за неодобравање, * за намигивање итд. Иако се оригинални предложени симболи нису задржали, одабир емоција је био сасвим оправдан. Чак је познат и интервју за Њу Јорк Тајмс из 1969, у коме је новинар Алден Витман (Alden Whitman) упитао писца Владимира Набокова: »How do you rank yourself among writers (living) and of the immediate past?« Набоков је одговорио: »I often think there should exist a special typographical sign for a smile – some sort of concave mark, a supine round bracket, which I would now like to trace in reply to your question« (Nabokov's Interview 1969: <http://lib.ru/NABOKOW/Inter11.txt> 02.01.2018.)

То се заправо и десило 1982. године када је Скот Фалман (Scott Fahlman) постао први човек који је озваничио знакове интерпункције за означавање шале и озбиљних ствари. Скот је био професор на Универзитету за компјутерске науке Карнеги Мелон (Carnegie Mellon University), и на генералном одбору је предложио обележавање :-) за шале, и :-(за озбиљне вести. Управо оваква примена је временом добила много корисника на интернету који су назвали овакав спој знакова – емотиконима.

¹⁵ Занимљиво је да је аутор Звонимир Кулунџић издао своју књигу *Књиџа о књиџи* само годину дана после објаве пројекта *Kodeks 999*, тако да је могао и да посведочи о огромном публицитету у нашој и иностраној штампи који је овај предлог задоволио.

¹⁶ Још увек је непознато и недоказано да ли је први пример емотикона употребљен 1862. године у транскрибованом говору Абрахама Линколна за новине Њу Јорк Тајмс. У питању је коришћење знака тачка-запета пре заграде. Не зна се да ли је била у питању грешка при слагању оловног слога или слободна интерпретација штампара, с обзиром на то да се налази управо после речи *Applause and laughter* (аплауз и смех). Lee 2009: J. 8. Lee, *Is that Emoticon in 1862?* <https://cityroom.blogs.nytimes.com/2009/01/19/hfo-emoticon/>. 01.01.2018.

¹⁷ *Ambrose Bierce* (1842–1914) био је амерички писац чија је књига *Ђавољи дневник* уврштена у 100 највећих дела америчке литературе од стране Америчке револуционарне дванаестогодишње администрације.

¹⁸ *Harvard Lampoon* је хумористичка публикација основана 1876. године од стране седам студената са Харвард универзитета.

Емотикони који су били такође оријантисани припадали су емотиконима *зајадној сшила*. Они су чак могли и да се ротирају, и на тај начин бисмо добијали одређену врсту амбиграма¹⁹. Употребом осталих интерпункцијских знакова или слова, добијале су се остале експресије (:[, : D, : P, : - >, <3). 1986. године појавио се и јапански стил емотикона назван камоџи (*kaomoji*). У случају ових емотикона, саме експресије су биле окренете директно посматрачу, односно примаоцу поруке (*_*) (^.^) (T_T) (x_x). Често су називани и емотикони анима стила, и били су веома добро прихваћени и на западу где су им њихови корисници придодавали и остале симболе за још већу разноликост.

Емотикони су заправо могли да заживе у то време јер је већ била на помолу ера компјутера и интернета. Комуникација је ишла у смеру у коме није више била ограничена само на *Лице у лице*, напротив, људи су могли да комуницирају са било ким на другом крају планете. Емотикони су били део ASCII²⁰ стандарда и употребљавали су се на вебсајтовима и у мејловима. То је био стандардни сет дигиталних кодова који су представљали слова и симболе, у међусобном трансферу између компјутера.

Нова промена настаје крајем 90-их година када ови емотикони добијају и званично лице, односно дизајн који се више не ослања само на знакове интерпункције. 1997. године. Николас Луфрани²¹ је дизајнирао смајлија, емотикон лице. Тачније, он је познатом лицу које се смеје додао читав низ других лица за изражавање емоција. Његов потез се заснивао на кампањи његовог оца, Френклина Луфранија²², покренутој 1972. године. Френклин је био новинар у француском листу *France Soir* и употребио је смајли знак за обележавање добрих вести²³. Иако је Френклин био први човек који који је смајли знак искористио и заштитио на овај начин, он ипак није био његов дизајнер. Прави аутор је био амерички уметник Харви Рос Бол²⁴ који је дизајнирао овај знак 1964. године, као логотип за осигуравајућу компанију *Hanover Insurance*. У почетку је постојало 100 оригиналних беџева који су били намењени запосленима како би подigli ниво задовољства док обављају посао. Међутим, до 1971. године број беџева је порастао на 50 милиона и Росов знак је био препознат као глобални знак среће. *Have a happy day* је порука коју је овај знак преносио (Danesi 2016: 115–123).

¹⁹ Амбиграм је знак, реч или било која графичка форма која својом ротацијом не мења изглед, већ задржава исту визуелну вредност.

²⁰ ASCII је скраћеница за *American Standard Code Information Interchange* <http://www.asciitable.com/> 03.01.2018.

²¹ *Nicolas Loufrani* је кретивни директор у компанији *The Smiley Company*. Са искуством од преко 20 година у модној и индустрији лиценцирања, заслужан је за трансформацију знака Smiley у један од највећих глобалних брендова данашњице. <http://www.smiley.com/corporate>. 03.01.2018.

²² *Franclin Loufrani* је власник компаније *The Smiley Company*. Френклин је заслужан за лиценцирање брендова као што су *Batman*, *Scooby Doo* и *Superman*. <http://www.smiley.com/corporate>. 03.01.2018.

²³ Цела кампања је ишла под именом *Take time to smile*, која је имала за циљ да преноси добре вести. То је било време када су лоше вести окупирале новине, те је идеја редакције била да преносе добре вести и позитиван дух. Симбол је примљен веома добро и на даље је смајли знак био репрезентер позитивности (Danesi, 2016: 115–123)

²⁴ *Harvey Ross Ball* амерички ратни херој који се после рата посветио свом бизнису и маркетингу. За свој најпознатији рад, дизајн *смешног лица*, Харви је добио само 45\$ као накнаду за дизајн логотипа. <http://www.worldsmileyday.com/index.php/article-index/item/380-about-harvey-ball>. 03.01.2018

Емоџи у 21-ом веку

Крајем 90-их година под утицајем нових дешавања у сфери интернета, настаје још једна промена која се може сматрати једним од изума 21-ог века која је у великој мери променила начин комуникације. У Јапану настају први емоџи симболи²⁵. Емоџији заправо представљају идеограме који су намењени за комуникацију на интернету и мобилним уређајима. За разлику од досадашњих емотикона коју су били састављени од знакова интерпункције и слова, емоџи су заправо били илустрације, слике. Сем израза лица они су сада у великој мери садржали симболе за временске услове, разне предмете, животиње итд. Њихов дизајнер је био Шигетака Кури-та (Shigetaka Kurita), који је први емоџи систем направио за потребе компаније у којој је био запослен, *NTT DoCoMo*. Инспириран манга стриповама, први сет је имао 176 карактера. Управо развој интернета у то доба и популаризација новог система била је од пресудног значаја да емоџи симболи пређу границу Јапана. Раширеност емоџи симбола је била могућа када су 2010. године стотине емоџија биле стандардизоване од стране Уникод стандарда (*Unicode Standard-a*).

Сами симболи у почетку су били замишљени да буду неутрални за кориснике како би их велики број људи користио. Из тог разлога, основни симбол је требало да буде што више универзалан, тако да се ни у једном тренутку не доведе у питање народност или припадност било које врсте. За овакве потребе употребљена је жута боја као основна боја симбола која ће се на даље задржати. Пре тога смо могли да видимо и смајли знак који је био жуте боје и који доживео огроман успех у свету. Кружни облик је додатно допринио универзалности овог симбола како би се избегла и родна припадност. Међутим, врло брзо након њиховог увођења у свакодневни живот и коришћење, уведени су нови симболи који су свесно или несвесно указивали на одређене припадности. Како М. Денизи (2016: 319–326) примећује, то није морала бити родна припадност, али пример тога је познати емоџи под називом *Nerd*, за кога је било потребно разумевање шта значи у одређеним културама. Дакле, управо његова неутралност која је довела овај систем до огромне светске популарности и заступљености је врло брзо допринела томе да се додају културно осетљиви симболи у Уникод стандард како би се задовољиле потребе различитих нација и њихових језика. Већ од јуна 2015. године у оквиру Уникод стандарда имамо и додатке који се односе на посебне карактере и персонализују боју коже. Сваки карактер који је био специфичан за одређени пол, било то оправдано или не, сада је добио своју комплетну верзију. Иако је емоџи у почетку имао статус универзалног језика, управо ови захтеви за различите симболе су удаљиле емоџи од тог стандарда.

Намера емоџи симбола заправо није била да сами по себи пренесе поруку која би могла да буде вулгарна или пријатна, већ да визуелизију поруку, тачније, да јој дају визуелни тон. М. Денизи (2016: 276–283) у својој књизи *The Semiotics of Emoji: The Rise of Visual Language in the Age of the Internet* сматра да емоџи заправо и не служи томе да покаже добар вокабулар или промишљеност одређене особе која учествује у комуникацији, већ да осигура да ће његова порука бити добро схваћена.

Међутим, не можемо ни да заобиђемо случајеве када се емоџи користио као једино средство за преношење поруке.

²⁵ Буквални превод речи емоџи би био слика-реч, и то је заправо адаптација са јапанског језика где *Е* стоји за слику, а *Моџи* за слово, карактер (Danesi, 2016: 111–115).

У својој књизи *The Emoji Code: The Linguistics Behind Smiley Faces and Scaredy Cats*, аутор Вивиан Еванс²⁶ (2017: 17) наводи пример дизајнера Кена Хејла, који је комплетну књигу *Алиса у земљи чуда* представио у емоџи симболима. Наравно, није нимало лако читати овако написану књигу. Недостатак граматике и основних правила нас онемогућава да емоџи посматрамо као класичан језик.

Једна од битних ствари која се десила и која је на неки начин потврдила да емоџи симболи нису само пролазна ствар, била је та да је 2015. године Оксфордски речник прогласио емоџи познат под називом *Face with Tears of Joy* за *Word of the Year*. Како наводи М. Денизи (2016: 43–50) та одлука чак није ни произвела било какве негативне критике. Свој избор су објаснили тим да тај пиктограм представља дух, расположење и преокупацију за ту годину, и указује на веома јак утицај емоџија те године. Денизи каже:

»But, they are not words, in any traditional sense of that word, despite the Dictionary's characterization of the face with tears emoji as a word. They are stylized, almost comic-book-like, pictures that can (and do) replace words and phrases. Their main function seems to be that of providing nuances in meaning in the tone of the message. So, they are not completely substitutive of traditional written forms; rather, they reinforce, expand, and annotate the meaning of a written communication, usually by enhancing the friendliness of the tone, or else by adding humorous tinges to it« (Danesi 2016: 339–348).

С друге стране, В. Еванс (2017: 79) објашњава да је емоџи смислена јединица у дигиталној текстуалној комуникацији и да у том смислу није превише другачији од речи. Емоџи је заправо систем комуникације, са индивидуалним емоџијама унутар овог система који имају аналогну, формалну и семантичку функцију речи у говорној или писаној језичкој комуникацији. Доказ за ову тезу можемо чак посматрати и на овај начин. Уколико бисмо хтели да поставимо конкретно питање и да одређени јасно дефинисан појам заменимо истим емоџи симболом, зар порука не би била сасвим иста?

Од 2010. године, емоџи је постао стандард за сву дигиталну комуникацију. Британска фирма за апликације, SwiftKey, је 2015. године спровела истраживање које је обухватило више од билион информација преузетих са *Android* и *iOS* уређаја на 16 језика. Резултати су показали да је 45% свих информација садржало *срећно лице*. Пратили су га и *шажно лице*, *срца*, *тестикулације руку* и *романтични емоџи*. Управо ово истраживање доказује тезу да је основна употреба емоџи симбола у великој мери емоционални тон наших текстуалних порука, и да уз помоћ њих појачавамо њихово значење (Danesi 2016: 386–390).

Међутим, данашње генерације гледају на емоџије много другачије и озбиљније. Иако је замишљен да буде неутралан, са растом његове важности растао је и његов утицај, те су онда неки детаљи постали јако битни за његове кориснике. Брендери су заснивали своје кампање користећи само емоџи симболе за слање слогана, или су их користили за ширење много важнијих порука. Случај за то може бити кампања бренда *Always* који је покренуо кампању са називом *Like a girl*. У видео клипу су приказане девојчице које су се нашле увре-

²⁶ Vyvyan Evans је интернационални признати експерт из области језика и комуникације. Са докторатом из лингвистике, предавач је на неколико универзитета у Енглеској. Објавио је 14 књига о аспектима језика, значења и његове еволуције. <<https://www.vyvevans.net/about>> 03.01.2018.

ђено јер емоци систем генерализује девојчице и жене, те међу основним симболима налазимо само оне где је жена представљена како се шминка или је у розе гардероби. Није представљен ниједан симбол који би указивао на неко од занимања.²⁷ (Danesi 2016: 669–674).

Емоци су данас део наших живота и свакога дана дозвољавамо да они изражавају дискурс наших емоција, укључујући намеру, расположење или стање свести (Danesi 2016: 386–390). Поруке на социјалним мрежама су јавно доступне, тако могу бити и легитиман доказ на суду уколико сте у симболу изложили ваше мишљење које може проузроковати одређену агресију. С друге стране, *happy face* може бити доказ да су ваше намере ипак биле безазлене. Случајеви где су се емоци симболи нашли на суду као валидан доказ и показатељ нечије свести, десили су се у Америци. Први случај је био у Питсбургу где је полиција употребила три емоци симбола као важан показатељ да је окривљени имао намеру да изврши пљачку. Сам окривљени је био рањен у походу, а пре саме пљачке он је на социјалним мрежама поставио емоци човека који трчи, експлозију и пиштољ. Тужиоци су тврдили да ова три емоци симбола несумњиво показују да је окривљени имао намеру да изврши кривично дело пљачке и да је одговоран за пуцњаву и две погинуле особе током неуспеле пљачке (Danesi 2016: 380–386). Чињеница да емоци нису само начин комуникације међу младима доказује и пример из суднице у Њујорку. Један од битних доказа је била реченица на социјалној мрежи оптуженог, а судија је прихватио захтев адвоката да се узме у обзир и чињеница да се на крају реченице налазио и смајли. Овај битни детаљ је, према адвокату оптуженог, управо слао поруку да намере оптуженог нису биле криминалне. Зашто би иначе ставио смајли да јесу (Danesi 2016: 373–380)?

ЗАКЉУЧАК

Ако узмемо у обзир да би универзално писмо требало да приближи народе и доведе до бољег споразумевања, мора се поставити питање да ли би онда сваки човек требало да напамет научи такав систем писања како би био у стању да разговара са становницима света, и још битније, колико људи би уопште желело да се ухвати у коштац са таквим подухватом. Стиче се утисак да су се старији предлози пасиграфских система доста закомпликовали како би се испоштовала граматичка правила, а ипак, то никад није могло да се уради тако да буде добро за све језике. Поставља се онда питање да ли би пасиграфија била мање утопијска идеја када би оставила таман толико простора човеку сваког народа, да кроз дух свог језика искаже жељену мисао? Да ли је решење управо било у симболима? Иако се емоци систем не може сматрати класичним језиком, нити се симболи могу равнати са речима, комуникација помоћу њих ипак за сада сасвим добро функционише. Штавише, иако је једноставност сваког писма увек била жељена карактеристика, у овом случају имамо чак и свакодневне глобалне потребе за ширењем система. У њима се данас огледају трендови, промене, генерализације, а можда можемо чак рећи и проблеми друштва (в. фусноту 40). Имајући у виду да су глобални трендови такви да ће међуљудска комуникација све више бити окренута дигиталној, потреба људи за новим емоцијама на екрану

²⁷ Аутор књиге Marcel Danesi је издао књигу *The semiotics of Emojis: The rise of Visual Language in the Age of Internet*, новембра 2016. године када још увек нису постојали симболи на које су девојчице из спота указивале. Нова верзија уникода подразумева списак симбола међу којима имамо и симболе за жене које се баве различитим пословима (ватрогасац, судија, спортиста итд).

ну биће све већа. У животу социјалних медија општепознат став је да ако се нешто није објавило, онда се није ни десило. С тим у вези се и поставља питање да ли ћемо доћи до тога да ако се нека културолошка или социјална појава не забележи у емоци коду, она заправо и није важна за друштво?

ЛИТЕРАТУРА

dr D. Barać, 2004

Opšta istorija pisma, Beograd: Ekonomika.

M. Danes, 2016

The Semiotics of Emojis: The Rise of Visual Language in the Age of the Internet (Bloomsbury Advances in Semiotics) 1st Edition, Kindle Edition, London: Bloomsbury Academic.

V. Evans 2017

The Emoji Code: The Linguistics Behind Smiley Faces and Scaredy Cats, New York: Picador.

S. Fileki 2010

Pismo : istorija i tipografija : sa poukama za umetničku i pedagošku praksu, Beograd: Univerzitet umetnosti.

F. Mesaroš 1971

Grafička enciklopedija, Zagreb: Tehnička knjiga.

Kovačević M. 1981

Savremena tipografija (1), Beograd: Образовни графички центар »Милић Ракић«.

Kulundžić Z. 1948

Kroz istoriju pisanja, Zagreb: Prosvjeta.

Kulundžić Z. 1949

Ljudski govor i jezici, Zagreb: Novo pokoljenje.

Kulundžić Z. 1957

Istorija pisma. Knjiga o knjizi. I tom. Drugo iz osnove prerađeno i znatno prošireno izdanje, Zagreb: Novinsko izdavačko preduzeće.

Kulundžić Z. 1959

Put do knjige, Zagreb: Epoha.

www.lib.ru

www.britannica.com

www.nytimes.com

www.amazon.com

www.smiley.com

www.worldsmileday.com

www.asciitable.com

